

Формування семантичної компетенції майбутніх перекладачів

Невід'ємною частиною лінгвістичної підготовки майбутніх перекладачів є семантична компетенція – спроможність отримувати інформацію, зафіксовану мовою оригіналу, і адекватно передавати її мовою перекладу. Це означає, що семантична компетенція передбачає наявність знань про значення слова у загальномовному контексті (референція, конотація), про відношення між мовними одиницями (гіпонімія, синонімія, родо-видові відношення, компонентний аналіз, перекладацькі відповідники), про значення граматичних явищ і, нарешті, про логічні дискурсивні відношення, такі як логічне підпорядкування, логічна еквівалентність, протиріччя, протилежність, логічна незалежність, індукція, імплікація тощо.

З огляду на вирішальне значення окреслених знань та вмінь для якісної підготовки перекладачів галузевої літератури на кафедрі англійської філології і перекладу Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету було проведено дослідження рівня сформованості семантичної компетенції студентів третього курсу, які навчаються за спеціальністю «Переклад». У результаті тестування виявлено найбільш типові помилки під час письмового перекладу з англійської мови науково-технічних текстів, які свідчили про низький рівень семантичної компетенції студентів, а саме: уживання русизмів, зокрема при перекладі спеціальної лексики; контекстуально та стилістично невиправданий вибір слова з синонімічного ряду; перекручений переклад складних термінів, зокрема препозитивних атрибутивних словосполучень; порушення норм сполучуваності слів; граматичний буквалізм, тобто перенесення синтаксичної структури англійської фрази в текст перекладу.

Результати тестування повністю підтвердили дані, отримані нами в результаті проведення педагогічних спостережень за процесом навчання письмового перекладу галузевої літератури, бесід з викладачами та анкетування студентів. Ретельний лінгвістичний та психолого-педагогічний аналіз інформації дозволили висунути гіпотезу про те, що успішне формування семантичної компетенції виявиться можливим завдяки використанню спеціального комплексу передтекстових завдань, спрямованих на запобігання типових семантичних помилок. Наведемо декілька прикладів таких завдань.

Завдання 1. (Метою цього завдання є формування у студентів знань про сполучуваність слів. У залежності від лексичного наповнення тексту, запланованого для перекладу, це завдання може бути зорієнтованим на сполучуваність загальної або термінологічної лексики.)

Перекладіть подані нижче іменники та запишіть усі відомі вам українські їх сполучення:

а) з прикметниками

Organism (Студенти записують переклад – *організм* – та перелічують, усно або письмово, усі можливі прикметники – *живий, людський, одноклітинний*).

б) з дієсловом

Organism (Студенти записують переклад – *організм* – та перелічують, усно або письмово, усі можливі дієслова – *відчуває, споживає, виснажується тощо*).

Завдання 2. (Метою цього завдання є формування у студентів здатності до контекстуально виправданого вибору одного чи кількох значень слова.)

Підкресліть українські відповідники англійського слова, які, на вашу думку, можна використати під час перекладу опису результатів наукового дослідження. Обґрунтуйте свої рішення прикладами можливих словосполучень чи речень, що містять обрані варіанти перекладу.

Study – вивчати, готуватися, досліджувати, старатися, розглядати, обмірковувати, вчитися, піклуватися, навчатися прагнути, зачувати напам'ять.

Завдання 3. (Завдання спрямоване на формування у студентів здатності до стилістично виправданого вибору одного чи кількох компонентів із запропонованого синонімічного ряду.)

З кількості наведених доберіть один або декілька еквівалентів слова «understand», які можна взяти для перекладу наступних речень. Understand – розуміти, тямити, осягати, зметикувати, розгадати, зміркувати, збагнути, усвідомити, розібрати, з'ясувати, осмислити, уторопати.

- 1. Doctors still don't understand much about the disease.*
- 2. He didn't even begin to understand my problem.*
- 3. I make no claim to understand modern art.*
- 4. The concept of infinity is almost impossible for the human mind to understand.*
- 5. It is difficult to understand the full importance of this statement.*
- 6. We do not fully understand how the brain is organized. Etc.*

Завдання 4. (Мета цього передтекстового завдання – зняти труднощі, пов'язані з перекладом складних термінів, які містяться в тексті з медицини. Окрім цього, завдання сприяє формуванню навички компонентного аналізу термінологічних словосполучень та запобігає вживанню русизмів).

Доберіть відповідні українські еквіваленти складних термінів, які записані в лівій колонці.

<i>1. cardiovascular adaptability maintaining;</i>	<i>а) прилад для спостереження за кров'яним тиском в амбулаторних умовах</i>
<i>2. ambulatory blood pressure monitor</i>	<i>б) забезпечення здатності серцево-судинної системи</i>
<i>[...]</i>	

Завдання 5. (Виконання цього завдання сприяє формуванню вміння використання граматичних трансформацій, запобігає міжмовній інтерференції, привчає студента абстрагуватися від граматичної структури речення мови оригіналу та перекладати речення відповідно до норм української мови.)

Перекладіть письмово речення. Під час роботи з кожним із наведених речень дотримуйтесь такого порядку дій:

1. *Прочитайте речення та випишіть відповідні значення незнайомих слів. Відкладіть прочитане та усно (про себе або пошепки) перекладіть речення українською мовою. Якщо з першого разу не вдалося запам'ятати та відтворити усі деталі, ще раз прочитайте англійське речення і повторіть процедуру.*

2. *Спробуйте уявити ситуацію чи вигадайте невеличку історію рідною мовою, де можна було б вжити отриманий переклад, або ж спробуйте подумки перефразувати щойно усно сформульоване українське речення.*

3. *(Англійське речення, як і до цього, лишається закритим!) Запишіть свій переклад, перевірте, чи зрозуміло сформульоване речення, чи відповідає воно стилістичним характеристикам української наукової прози. Якщо ні, внесіть необхідні, на ваш погляд, синтаксичні та стилістичні виправлення.*

4. *Відкрийте англійське речення і порівняйте свій переклад з вихідним текстом на предмет змістовної відповідності. За необхідності додайте пропущене.*

5. *Після закінчення роботи з усіма реченнями прочитайте ще раз свої переклади та, у разі потреби, внесіть необхідні виправлення.*

Тестова перевірка дидактичної цінності запропонованої системи завдань, яка використовувалася в експериментальному навчанні протягом весняного семестру 2008-2009 навчального року, виявила значне підвищення ефективності навчання семантичної компетенції студентів – загалом на 21,5%.

Проте, незважаючи на високу дидактичну цінність запропонованого комплексу, передтекстові завдання, які ґрунтуються на окремих словосполученнях та реченнях, ізольованих від широкого соціо- та психолінгвістичного контексту, не вичерпують проблему формування семантичної компетенції, адже поза увагою лишається її прагматичний компонент. Власне, здатність перекладача до встановлення логічних відношень дискурсу як цілісної сукупності мовних одиниць/фраз функціонально та контекстуально організованих у межах зв'язного тексту, який має певне комунікативне призначення. Тому формування у майбутніх перекладачів прагматичного компоненту семантичної компетенції є актуальним методичним завданням, що очікує подальшого наукового вирішення.